

Odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu OC za szkody osobowe – analiza regulacyjna

Dr hab. Marcin Matczak, prof. UW
Partner DZP/radca prawny

Sopot, 11 maja 2016 r.

Zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela z tytułu OC w zakresie szkód osobowych (zadośćuczynienie)

Możliwe wymiary analizy:

- **prawno-ubezpieczeniowy** – analiza przepisów Kodeksu cywilnego i innych aktów normatywnych,
- **ekonomiczny** – wypłata odszkodowań i zadośćuczynień za szkody osobowe na kondycję finansową rynku ubezpieczeń komercyjnych,
- **aksjologiczno-społeczny** – analiza zasadności zadośćuczynienia za ból i cierpienie osoby bliskiej w perspektywie słuszności i sprawiedliwości oraz oczekiwań społecznych
- **regulacyjny** – analiza uwzględniająca całościowo instytucje odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody osobowe w relacji ubezpieczeniowej jako elementu racjonalnej polityki państwa.

Przepis art. 448 K.c. – zmiana treści

W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. (...)

Przepis art. 446 K.c. znowelizowany ustawą z dnia 30 maja 2008 r. – dodanie paragrafu 4

§ 1. Jeżeli wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła śmierć poszkodowanego, zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić koszty leczenia i pogrzebu temu, kto je poniósł.

§ 2. Osoba, względem której ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego.

§ 3. Sąd może ponadto przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

§ 4. Sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Law in action

Zmiana wykładni art. 448 i art. 446 K.c. w orzecznictwie sądów powszechnych, szczególnie Sądu Najwyższego:

- a) konsekwentna ewolucja poglądów sądów poszerzająca zakres odpowiedzialności ubezpieczonego/ubezpieczyciela – cztery uchwały SN między 2010 a 2013 rokiem
- b) prawotwórcze skutki uchwał SN? – nowe dobro osobiste: *więzi rodzinne*,
- c) zwiększenie zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela z tytułu zadośćuczynienia za śmierć najbliższego członka rodziny: problem spraw sprzed uchwalenia art. 446 § 4 K.c. (tj. sprzed 3 sierpnia 2008 r.)
- d) retroaktywność faktyczna (informacyjna) uchwał SN – uchwały jako katalizator wzrostu powództw o zadośćuczynienie dla osób bliskich poszkodowanego.

Orzeczenie	Tezy
Uchwała SN 12 XII 2013 r., III CZP 74/13	W sprawie o zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę doznaną wskutek śmierci najbliższego członka rodziny (art. 446 § 4 KC) ma zastosowanie art. 445 § 3 KC.
Uchwała SN 20 XII 2012 r., III CZP 93/12	Artykuł 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. Nr 124, poz. 1152 ze zm.) - w brzmieniu sprzed dnia 11 lutego 2012 r. - nie wyłączał z zakresu ochrony ubezpieczeniowej zadośćuczynienia za krzywdę osoby, wobec której ubezpieczony ponosił odpowiedzialność na podstawie art. 448 k.c.
Uchwała SN 7 XI 2012 r., III CZP 67/12	Przepis § 10 ust. 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000 r. w sprawie ogólnych warunków ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz.U. Nr 26, poz. 310 ze zm.) nie wyłączał z zakresu ochrony ubezpieczeniowej zadośćuczynienia za krzywdę osoby, wobec której ubezpieczony ponosił odpowiedzialność na podstawie art. 448 k.c.
Uchwała SN 13 VII 2011 r., III CZP 32/11	<p>Sąd może przyznać najbliższemu członkowi rodziny zmarłego zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę na podstawie art. 448 w związku z art. 24 § 1 k.c., także wtedy, gdy śmierć nastąpiła przed dniem 3 sierpnia 2008 r. wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia.</p> <p>Śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym. Nie każdą więź rodzinną niejako automatycznie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych, lecz jedynie taką, której zerwanie powoduje ból, cierpienie, rodzi poczucie krzywdy.</p> <p>Osoba dochodząca ochrony na podstawie art. 448 k.c. może być poszkodowana bezpośrednio i dochodzić naprawienia własnej krzywdy, doznanej poprzez naruszenie jej własnego dobra osobistego.</p>
Uchwała SN 22 X 2010 r., III CZP 76/10	Najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r.

Odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu OC za szkody osobowe – aspekt ekonomiczny (*diagnoza KNF*)

- obserwowane od 2013 r. **pogorszenie rentowności** krajowego sektora ubezpieczeń spowodowane przede wszystkim wzrostem kosztów akwizycji oraz **wyższą szkodowością**,
- długotrwanie ponoszona przez krajowy sektor ubezpieczeń strata techniczna i odwrócenie obserwowanego w ostatnich 4 latach trendu poprawy wyniku, spowodowane przede wszystkim **wzrostem szkodowości** oraz wzrostem wskaźnika kosztów akwizycji,
- **ryzyko braku adekwatności składek** dla wielu segmentów ubezpieczeń pomimo stosunkowo dużej liczby zmian taryf w ciągu każdego roku, a tym samym **wątpliwości co do skuteczności dokonywanych zmian taryf**,
- istotny wpływ zmian otoczenia rynkowego i prawnego na działalność zakładów ubezpieczeń, w tym na **wysokość odszkodowań i kosztów likwidacji szkód ponoszonych przez zakłady ubezpieczeń** (orzecznictwo, wytyczne organu nadzoru),
- powstrzymywanie się przez zakłady ubezpieczeń przed podwyżkami taryf ze względu na **ostrą konkurencję rynkową i obawę przed spadkiem przychodów**.

Problem: spadek rentowności krajowego sektora ubezpieczeń i negatywne prognozy – *geneza*

- **geneza legislacyjna:** nowelizacja art. 448 K.c. z 1996 r. i art. 446 K.c. z 2008 r.,
- **geneza judykacyjna:** zmiana wykładni art. 448 i art. 446 K.c. w orzecznictwie sądów powszechnych, a szczególnie Sądu Najwyższego,
- **geneza społeczno-aksjologiczna:** oczekiwania społeczne w stosunku do ubezpieczycieli połączone z emocjonalno-empatyczną orientacją na osoby najbliższe poszkodowanego,
- **geneza gospodarcza:** wysoka konkurencyjność na rynku ubezpieczeń komercyjnych.

Aktorzy działają racjonalnie

- stan wykreowany przez licznych aktorów: ustawodawca, sądy (SN), opinia publiczna, firmy ubezpieczeniowe,
- w zakresie swoistych funkcji społecznych zachowania poszczególnych aktorów były i są **racjonalne**:
 - ustawodawca** adekwatną inicjatywą ustawodawczą zareagował na potrzeby społeczne,
 - społeczeństwo** dokonuje oceny w kontekście wyznawanych wartości humanitarnych,
 - sądy**, uwzględniając ww. wartości społeczne, dokonują adekwatnej wykładni ww. przepisów K.C.,
 - firmy ubezpieczeniowe** jako podmioty gospodarcze podejmują działania zgodne z zasadami konkurencyjności wolnorynkowej.
- racjonalność działań poszczególnych aktorów wskazuje na systemową naturę problemu,
- rozwiązanie musi być adekwatną odpowiedzią na prognozowaną destabilizację, a nawet niewydolność sektora ubezpieczeń komercyjnych (OC) i związane z tym koszty społeczne,

Problem „Eurolegalizmu” (R. Daniel Kelemen)

- naśladowanie Stanów Zjednoczonych i ewolucja Europy w kierunku społeczeństwa litygacyjnego i państwa pozwów,
- ustawodawcy europejscy unikają zdecydowanych rozwiązań legislacyjnych w sprawach wrażliwych społecznie,
- regulacja ustawowa ma charakter maksymalnie ogólny, a jej dookreślenie pozostawia się sądom,
- sądy, jako mniej wrażliwe na naciski polityczne, bardziej nadają się do rozwiązywania najbardziej drażliwych tematów,
- problem: ryzyko dryftu regulacyjnego i braku zaangażowania władzy legislacyjnej w rozwiązania systemowe.

Uzasadniona wydaje się **interwencja ustawodawcy**, idąca w następujących kierunkach:

- odejście od dogmatycznej zasady równości zakresów odpowiedzialności ubezpieczyciela i ubezpieczonego
 - obecnie odejście od ww. zasady przewidują obowiązujące przepisy:
art. 38 w zw. z art. 34 u.u.o.
- legislacyjna standaryzacja („widełki”) wysokości zadośćuczynień z tytułu OC zasądzonych przez sądy powszechne – realizacja wartości operatywnej pewności prawa i przewidywalności rozstrzygnięć sądowych.

Domański Zakrzewski Palinka sp. k.

Warszawa

Rondo ONZ 1 | 00-124 Warszawa

Poznań

T: +48 22 557 76 00 | F: +48 22 557 76 01

ul. Paderewskiego 8 | 61-770 Poznań

Wrocław

T: +48 61 642 49 00 | F: +48 61 642 49 50

ul. Gwiaździsta 66 | 53-413 Wrocław

T: +48 71 712 47 00 | F: +48 71 712 47 50

www.dzp.pl www.linkedin.com/company/dzp